

PREDLOGI IN TEŽAVE Z NJIMI, 1. del (Povzetek z lektorskih pogovorov)

Bogata ponudba napak in slabosti pri rabi predlogov je v tem pregledu razdeljena v dve skupini, naslovljeni **železni repertoar** in **moda**, pri jezikovnem pouku pa se obravnava te teme zelo verjetno konča na osnovnošolski stopnji (pri učnem načrtu 5. razreda?), že kar pri predlogih **s/z** in **k/h** (ki pa lahko v določenih primerih povzročajo težave tudi lektorjem!), pa še to – sodeč tudi po besedilih ljudi z akademskimi nazivi – s skromnim uspehom.

Pri lektoriranju zahtevajo tehten premislek pogosto tudi na prvi pogled čisto pravilni stavki in povedi, ki pa ti lahko vzamejo celo največ časa. Lektoriranje se torej ne konča pri odpravljanju zatipkov, postavljanju vejic in velikih začetnic ter popravljanju slovničnih napak, kot so nepravilne sklonske oblike, neujemanje po spolu in številu ..., tu sta (bi morala biti) med drugim tudi slog in predvsem vsebina. Za vse to je sicer v prvi vrsti odgovoren pisec, a kaj pomaga lektor, ki tega ne opozori na vsebinske napake, nelogičnosti, nerazumljivost, slogovno neprimernost?

Predlogi so nepolnopomenske, slovnične besede, naslonke (predlog se glasovno nasloni na besedo, ki mu sledi, to pomeni, da ga izgovorimo skupaj s to besedo, »skrije se« pod njen naglas, saj sam nima naglasa, je breznaglasnica). Osnovno glasoslovno pravilo v zvezi s predlogi je zato:

Predlog obvezno izgovarjamo povezano z besedo, ki mu sledi. S tem se izognemo razvadi izgovarjanja predloga s polglasnikom, kar je grdo mašilo.

Vloga predlogov v stavku pa je, da postavljajo besede v skladska razmerja.

Železni repertoar »predložnih težav«

Predlog s ali z – ta suhi škafec pušča: bodem ga že jaz mlinarju javil
(Ta škafec še vedno pušča, ali pa celo vedno bolj ... morda zato, ker ne »javljamo« tega pravemu obrtniku, sodarju, temveč mlinarju!)

Že otroci v osnovni šoli bi morali usvojiti rabo predlogov s in z, ki se vežeta z orodnikom (6. sklonom) in rodilnikom (2. sklonom) – **varianta/predlog s** pri besedah z **nezvenečim soglasnikom na začetku** (to so soglasniki iz stavka o škafcu – **t, s, h, š, k, f, c, p, č**), **varianta/predlog z** pa pri tistih, ki se začnejo z

vsemi drugimi glasovi (**samoglasniki, zvočniki ali zvenečimi nezvočniki** – vsi glasovi/črke iz stavka o mlinarju: **a e i o u; v r l m n j; b d g ž z**). Pri tem pa se teh glasov sploh ni treba naučiti na pamet! Če si ne moremo zapomniti teh dveh stavkov kot mnemotehnični pripomoček, kot pomoč za pomnjenje pravila za uporabo tega para predlogov, pa si pomagamo z zvočnim preizkusom, upoštevajoč že omenjeni napotek, da **predlog vedno izgovorimo skupaj z besedo, brez prekinitve in izgovora s polglasnikom**.

Če je predlog izgovorljiv skupaj z besedo brez premora (s tem [stem], s suhim [ssuhim], s škafcem [sškafcem], s puščico [spuščico] ... z besedo [zbesedo], z govorom [zgovorom], z žalostjo [zžalostjo] ...), pomeni, da **je pravilno izbran**.

Za tak preizkus in tako natančnost pri pisanju bi moral biti sposoben čisto vsak, ki ima končano vsaj osnovnošolsko izobraževanje. In teh napak pri tistih, ki pišejo in kaj dajo na svoj ugled, sploh ne bi smelo biti, nikoli, niti, kot rečemo, »opolnoči, v gatah«.

Edini »popust« za napako, oklevanje, kaj je pravilno, bi pri teh predlogih lahko bil za zdaj pri besedah, kot so krati(čni)ce in tuje besede, ki jih (lahko) izgovarjamo na dva načina, z zvenečim ali nezvenečim začetkom.

Za zgled naj bodo **SMS, Zois in Siegfried**.

SMS

V Amebisov pregibalniku imamo pri kratici **SMS** napotek za nepregibnost (pregibanje z ničto končnico) in brez navedbe, kateri predlog je primeren v orodniku; pravopis (2001) te iztočnice še ne vsebuje; SSKJ navaja pri kratici SMS dva načina pregibanja, odvisno od tega, kako jo izgovorimo [səməsə ali esemes], vendar prav tako brez navodila glede pravilnosti predlogov s ali z. Razliko v pregibanju/sklanjanju razberemo tudi iz odgovora Jezikovne svetovalnice (vendar tudi tu brez napotka glede rabe predloga*):

SMS [səməsə] SMS-ja SMS-ju SMS (pri)* SMS-ju (s)* SMS-jem ([ssəməsəjem] in SMS [esemes], SMS-a, SMS-u, SMS, (pri)* SMS-u, (s)* SMS-om ([zesemesom]).
--

Zois in Siegfried

V **Pravopisu 2001** dobimo pri iztočnici **Zois** napotek o glasovni podobi besede [cojz], ne pa tudi o rabi predloga s ali z. Pri iztočnici **Siegfried** dobimo prav tako samo napotek o izgovarjavi [zikfrid], to ime pa najdemo še pri iztočnici s, (nezveneči) predlog s, kot zgled pravilne sklonske vezave (s Siegriedom), medtem ko najdemo v **ePravopisu** (na portalu Fran) v sklanjatvenem vzorcu pri tem imenu (ob iztočnici ePravopisa klikneš na »celo geslo«) napotek za rabo

predloga z, torej po starem, upoštevajoč izgovarjavo, ne pa zapisa, kot velja po pravopisu iz leta 2001:

z² predl., pred nezvenečim **pisnim** soglasnikom (tudi če se izgovarja zveneče) varianta s, nepravilen je izgovor [zə] **z rod.**, nasprotnostni par je na z mest. pasti z mize; poleteti z letališča; priti z Bleda; zaviti s poti; doma s Ptuja; **odmev s Saale** [z zale]

z³ predl., pred nezvenečim **pisnim** soglasnikom (tudi če se izgovarja zveneče) varianta s, nepravilen je izgovor [zə] **z or.**, pred nj.. os. zaim. za 3. os. zastar. tudi ž

s¹ nasprotnostni par je **brez** **s Siegfriedom** [z zikfridom]; zastar. ž njim

POZOR!

Po veljavnih pravopisnih pravilih se torej **izbira predlogov s in z** (njun zapis) prilagaja **pisnemu začetku besede, izgovorimo** pa ju tako, **kot narekuje izgovarjava te besede: s SMS(..), s SMS-jem** [ssəməsəjem], **s SMS-om** [zesemesom], **z Zoisom** [scojzom], **s Siegfriedom** [z zikfridom].

Predlog k ali h

Če primerjamo zgornje pravilo s pravopisnim pravilom za rabo variantnih predlogov **k** in **h** (**h** je varianta predloga **k** za uporabo pred besedami, ki se **začnejo z glasovoma k ali g**, torej **pisno** ali pa se tako **izgovorijo**), vidimo, da se Pravopis 2001 teh dveh podobnih pravopisnih težav ne loteva enako. (O tem tudi v članku Špele Arhar Holdt Z Zoisom h Carmen, v Pravopisnih razpotjih 2015.)

Pri iztočnici **h** v pravopisu piše:

h⁵ varianta predl. k z daj., pred besedami **na glasova k, g**, nepravilen je izgovor [hə] ~ konju; ~ gospodarju; **h Carmen** [h karmen]

k² predl., pred k in g h, z dajalnikom

POZOR!

Če želimo pisati oziroma popravljati v skladu z veljavnim pravopisom, moramo upoštevati, da se **predloga z in s** ravnata **po zapisu besede, ki sledi, predloga k in h** pa **po izgovoru besede v nadaljevanju.**

Variantna predloga s in z in jedrnatost

Posvetujte se z zdravnikom ali s farmacevtom

Ker gre pri predlogih **s** in **z** za **isti predlog** in samo za razliko v njuni zvonečnosti, je tako ponavljanje predlogov (oziroma zamenjevanje) pred zaporednimi odnosnicami nepotrebno, enako kot bi bilo nepotrebno njihovo ponavljanje pri nizanju besed, ki zahtevajo enak predlog: *Posvetoval sem se z zdravnikom, z rentgenologom in z mavčarjem.*

Dovolj je: Posvetoval sem se **z** zdravnikom, rentgenologom in mavčarjem.

Enako tudi: Posvetoval sem se **s** farmacevtom, fizioterapevtom in stažistom.

(Enako velja tudi za roditeljske zveze s predlogoma **s/z**: pozdrav s Pohorja, Kozjaka in Boča.)

Predlogov s in z pred zaporednimi odnosnicami ne ponavljamo.

(V Jezikovni svetovalnici (v nadaljevanju JS) je zgled za to Deska, okrašena z vrtnicami in kuhalnico, v odgovoru z naslovom **Uporaba predloga z in njegove variante s.**)

Ponavljanje predlogov pa bi se morda vendarle dalo kdaj tudi slogovno upravičiti, na primer ko bi hoteli poudariti, da gre za ločenost teh naštetih enot, recimo: pogovarjal sem se **z mamom in očetom** proti pogovarjal sem se **z mamom in (ločeno) tudi z očetom**. Razlago take možnosti pričakujemo od slogovnega priročnika, ko ga bomo nekoč dobili.

Predlogi s, z in iz niso isti predlog

Da predloga **s** in **z** nista samo »obrušen« predlog **iz** (kar se zdi, ko poslušamo/beremo na primer **s Kitajske, z Gorenjske ...**), nam potrdijo protipomenski predlogi – kar je **na**, vzamemo **s** ali **z**, kar je **v**, vzamemo **iz**.

Ponudba iz plakata, slike iz razstave, oglašam se iz trga ... so osnovnošolske napake!

To, da se tisto, kar je **na tabli**, prepíše **s table** in ne *iz table*, vbijajo učitelji v glave učencem od začetka (do konca) šolanja. Ali lahko rečemo, da so pri tem uspešni, če se, na primer, novinar oglašá *iz trga*, marketingar ponuja stvari *iz plakata*, likovni kritik pa predstavlja slike *iz razstave*? Naj gre za neznanje ali za površnost, gre za napako, ki je ne bi bilo, če bi si pišoči ali govoreči vzel toliko

časa, da bi razmislil o tem, da se tisto, kar je NA, vzame S ali Z, tisto, kar je V, pa pride IZ.

**Kam in kje? → v, od kod? → iz;
kam in kje? → na, od kod? → s/z!**

Izmenjavanje predlogov iz in s/z

Udeleženci so iz Celja, s Prevalj, iz Kranja, z Jesenic, iz Ljubljane in z Vrhnike.

Pri izmenjavanju besed, ki zahtevajo predloge s ali z oziroma iz, predlogov ne izpuščamo, saj ne gre za glasovni varianti enega predloga, temveč za različna predloga/predloge (kar potrdimo s protipomenkama na in v).

(JS: Ali predloge »z« in »iz« pri naštevanju ponavljamo?)

Če je takega naštevanja veliko in bi z uporabo manj predlogov radi poskrbeli za večjo jedrnatost, je ena možnost, da združimo samostalnike v skupini, ki zahtevata uporabo ali predloga iz ali s oziroma z, in pred vsako uporabimo samo en ustrezeni predlog, seveda pa je to mogoče le, če v besedilu ne gre še za kak drug princip združevanja, npr. krajevni ali kak drug vsebinski:

Udeleženci so iz Celja, Kranja, Ljubljane, s Prevalj, Jesenic in Vrhnike.

Druga možnost pa je tako preoblikovanje besedila, da bodo vsi ti samostalniki uporabljeni v enem od nepredložnih sklonov, npr.:

Udeleženci so iz krajev, kot so: Celje, Prevalje, Kranj, Jesenice, Ljubljana in Vrhnika.

Kateri predlog uporabiti pri zemljepisnih imenih, ki se končujejo na -ska/-ška

Prihajamo **iz Gorenjske ali z Gorenjske, iz Kitajske ali s Kitajske?**

Nekoč smo strogo ločevali med temi samostalniki ženskega in srednjega spola (Gorenjska in Gorenjsko), saj gre pri tem za dve različni sklanjatvi, **žensko:**

Gorenjska Gorenjske Gorenjski Gorenjsko pri Gorenjski z Gorenjsko

Kam? – v (pokrajino) Gorenjsko (4. skl.); danes to ni živo

Kje? – v (pokrajini) Gorenjski (5. skl.); ni živo

Od kod? – **iz** (pokrajine) **Gorenjske** (2. skl.)

in

srednjo:

Gorenjsko Gorenjskega Gorenjskemu Gorenjsko pri Gorenjskem z Gorenjskim

Kam? – **na Gorenjsko** (4. skl.);

Kje? – **na Gorenjskem** (5. skl.)

Od kod? – z Gorenjskega (2. skl.); ni živo!

To so možnosti, ki nam jih daje naš jezik, zanimivo pa je, da so od teh predložnih zvez **žive** ena iz sklanjatve samostalnika ženskega spola **Gorenjska (iz Gorenjske)** in dve iz sklanjatve samostalnika srednjega spola **Gorenjsko (na Gorenjsko, na Gorenjskem)**.

In če smo ob tem ponotranjili pravilo, da lahko vzamemo **iz** tisto, kar je **v, s** oziroma **z** pa tisto, kar je **na**, nam jezikovni občutek ne bo dopuščal posnemanja vse bolj razširjene rabe: **z Gorenjske, s Primorske, s Kitajske, z Norveške, z Madžarske ... (iz Gorenjske, iz Primorske, iz Kitajske, iz Norveške, iz Madžarske)**.

Če bo to v prihodnje morda obveljalo kot jezikovna norma, pa naj se vsaj pri tistih, ki si želijo doseči večjo jezikovno kultiviranost, ohrani zavedanje o tem mešanju sklanjatvenih vzorcev, pri čemer pa ne gre tudi za mešanje predlogov:

**na Gorenjsko, na Gorenjskem, iz Gorenjske
na Štajersko, na Štajerskem, iz Štajerske**

Še vedno pa se prvotni pravilni predlog za orodnik ohranja v zvezah s pridevnikom: **na Spodnje Štajersko, na Spodnjem Štajerskem, iz Spodnje Štajerske** in **v skrivnostno (državo) Kitajsko, v skrivnostni Kitajski, iz skrivnostne Kitajske**.

(Glej JS Gremo na Gorenjsko in pridemo z Gorenjske (2014) in Raba predlogov »v« in »na«: ob imenih držav (2016).)

na in v ob isti odnosnici (lahko gre za pomenski odtenek)

na šolo/v šolo, na občino/v občino

Vpišemo se v vrtec, šolo, gimnazijo (tudi **na** gimnazijo), **v** program (tudi **na** program), vendar **na** fakulteto; hodimo v vrtec, hodimo **v** šolo (smo učenci), vendar hodimo **na** osnovno šolo Ledina (**na** osnovno šolo Leona Štuklja, **na** gimnazijo Ivana Cankarja ...). In ko predstavljamo te ustanove, smo z osnovne šole, prihajamo **s** šole, smo/prihajamo **iz** vrtca. Če pa prihajamo iz zgradbe, v kateri je ta ustanova, prihajamo **iz** vrtca, **iz** šole, **iz** gimnazije.

Razmejenost pomenov predlogov **v** in **na** je bila nekoč strožja, kot je danes. Tako pa se danes pri krajevnih imenih širi predvsem uporaba predloga **v** tudi tam, kjer je bilo nekoč pravilno samo **na** (na Ptuju), še bolj pa namesto predloga **pri** (pri Lenartu), v drugih primerih pa se nezadržno širi predlog **na**.

Kot beremo v odgovoru JS (Je izbira med predlogoma »v« ali »na« poljubna? (2016)), med predlogoma v in na ni več ostre ločnice in je predlog **na** v sodobni jezikovni rabi vsestransko razširjen. Zgleda za ponazoritev: **v območju** delovanja gre za neprostorski pomen, **na območju** delovanja pa za prostorskega. Pomenski odtenek dobimo z odločitvijo za predloga **v** oz. **na** tudi pri odnosnici **delavnica** – **v** mizarski **delavnici** nam izdelajo pohištvo, **na** lektorski **delavnici** pa se poglobljamo v lektoriranje besedil.

Predlog **na** je pogost tudi za označevanje delovnega področja – delamo **na** občini, **na** policiji, **na** šoli, **na** ministrstvu, **v** agenciji (na Gigafidi 4693 zadetkov v agenciji), vendar tudi že **na agenciji** (na Gigafidi 4540) – tu se morda ločijo tudi različne agencije: **na Agenciji** RS za okolje, **v turistični agenciji** Sonček (?).

Prav primer agencije pa lahko ponazori tudi lektorsko dilemo oziroma različen lektorski pristop.

V naslednji povedi se bomo vprašali, kaj je pravilno – **z agencije** ali **iz agencije**, saj to vpliva na odločitev, ali predlog v naslednjem nizu izpustiti ali ne:

Z ministrstva (RS) za okolje in prostor in **Agencije** (RS) za okolje ali **Z ministrstva** za okolje in prostor in **iz agencije** za ...

Novinar se je odločil za enak predlog pri obojem (na ministrstvu, na agenciji, zato z ministrstva, z agencije) in je zaradi nepotrebnosti ponavljanja enakega predloga predlog z pri agenciji izpustil. Lektorica je to njegovo odločitev sprejela in v besedilo ni posegla. Tako dodelano besedilo je bilo poslano naprej, tam pa se je drugi lektor odločil, da sta pri **agenciji** pravilni zvezi s predlogoma **v** in **iz**, zato je to popravil v **Z ministrstva** za okolje in prostor in **iz agencije** za ... Kateri lektor se je odločil pravilno?

Če sklepamo po podatkih iz Gigafide, se jezik razvija v smeri »dela **na agenciji**«, in bi tu verjetno naredili najboljše, če bi pustili novinarjevo izbiro, saj nam gre tudi za jednatost; ko sami pišemo, pa gotovo lahko upoštevamo (tudi) najstrožja (starejša) merila.

Kaj je pravilno, **na ulici** ali **v ulici**?

Malo zmeden si, če iščeš pravopisne napotke za rabo predloga ob odnosnici **ulica**. Ob iztočnici ulica namreč piše: stanoval je **na Florjanski ulici** in tudi stanuje **v Čopovi ulici številka 5**.

V pogovornem jeziku jedro ulica praviloma izpustimo in rečemo **stanujem na Florjanski/na Čopovi** in prav to je verjetno vplivalo, da je prišlo tudi do pravopisnega zgleda **na Florjanski ulici**.

Pa je s tema pravopisnima zgledoma zares mišljeno, da je pri odnosnici **ulica** uporaba **predloga v** pravilna samo ob navajanju **hišne številke**, sicer pa je edino pravilen predlog **na**? Smo uporabniki jezika pripravljeni na tako natančno ločevanje? **Ali pa pravopis tu samo predstavlja različne možnosti, ki jih naš jezik ponuja, v tem primeru torej (za zdaj še) enakovrednost predlogov v in na?** In ali ne gre tu za že omenjeno današnje širjenje uporabe predloga **na v/na škodo** predloga **v**, in to pod vplivom pogovornega jezika?

Uporabnikom jezika je bilo nekoč lažje razložiti razliko: živimo **na** določeni **cesti**, **na** določenem **trgu** in **v** določeni **ulici**, ponekod pa imajo tudi prodajo/strežbo **na ulici**, torej zunaj, na prostem. Zdaj torej tudi živimo že **na ulici**? In ker ta občutek ni več zabetoniran, se na primer novinarji oglašajo tudi **iz trgov** in **iz cest!**

Kaj je pravilno, **na ali v avtobus/vlak**, **na ali v avtobusu/vlaku**?

Lektor mora biti po svoje pikolovec, če hoče besedilo popraviti tako, da bo pravilno – pravilno pa naj bi bilo tisto, kar je v skladu s pravili (zapisanimi v slovnici, pravopisu). V današnjem času, ko se večina uporabnikov jezika zadovolji s približno pravilnostjo, »samo da se razumemo«, in ko se jezik pod vplivom te norme tudi razvija v ne več tako strogo razmejevanje, torej v manjšo natančnost ali že kar nenatančnost, pa se kako lektorsko iskanje edino pravilne rešitve, čeprav je rešitev pogosto ali celo praviloma lahko več, res lahko zazdi kot pikolovstvo. Sploh če svojega popravka ne moremo utemeljiti z zgledom iz pravopisa ali slovarja. Tako je tudi pri iskanju (edino) pravilnega odgovora na vprašanja kam vstopimo, kje smo, kje se peljemo, ko gre za prevozna sredstva. Pravopis nam postreže s temi možnostmi:

vstopimo **v avtobus**, **v vlak**; smo **na avtobusu**, **na vlaku**, **na letalu**, **na ladji**;
vozimo se **v avtomobilu**, **v avtobusu**, **v vlaku**, **na ladji**, v letalu; **z avtomobilom**,
avtobusom, **vlakom**, **ladjo**, **letalom**. **V** in **na** se zdita tu **enakovredna** in
praviloma zamenljiva, razen v primerih, kot je **trčiti v** avtobus/vlak, **teči**, **hiteti**
na avtobus, vlak ...

Trend pa nam kaže s številiškimi podatki Gigafida – da je **predlog na** na pohodu, se zelo očitno pokaže pri samostalniku **vlak**: zvez samostalnika **vlak** s predlogom **v** je 797, s predlogom **na** pa 6812 (vseh različnih zvez samostalnika **avtobus** s predlogom **v** je 4083, s predlogom **na** pa 6127).

Kako to upoštevati pri lektoriranju?

Verjetno tako, da piscu pustiš to, kar je izbral, in če se to v besedilu pojavi večkrat različno (enkrat **v**, enkrat **na** ...), morda poenotiš na eno samo. Vprašanje pa je, ali bi bilo treba v besedilu enako »uniformirati« vsa prevozna sredstva. Dokler ne gre za očitno napako, lahko odgovornost za izbiro (tudi) predlogov prepustimo piscu, torej so za nas zveze v avtobus(u)/na avtobus(u) in v vlak(u)/na vlak(u) enakovredne pravilne možnosti.

Na podlagi lektorskih pogovorov pripravila Darja Tasič.

Nadaljevanje teme o težavah s predlogi sledi.